

**Buiten aan het werk?**  
Houd tijdig rekening met beschermde  
dieren en planten!





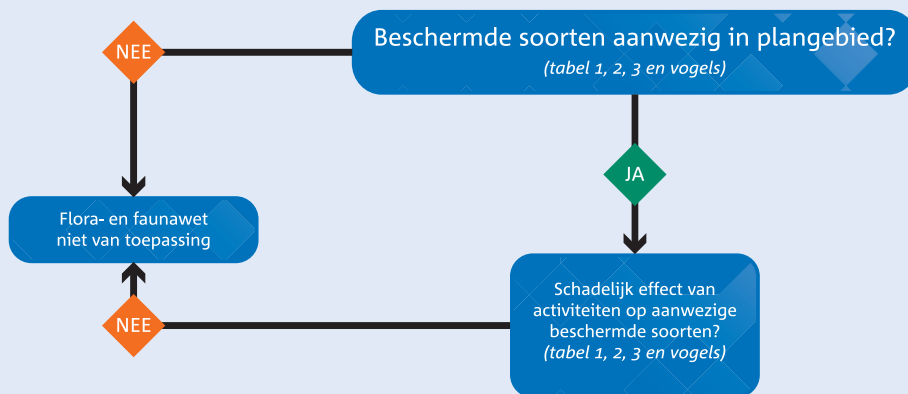


*Nieuwe paden,  
vitale natuur*

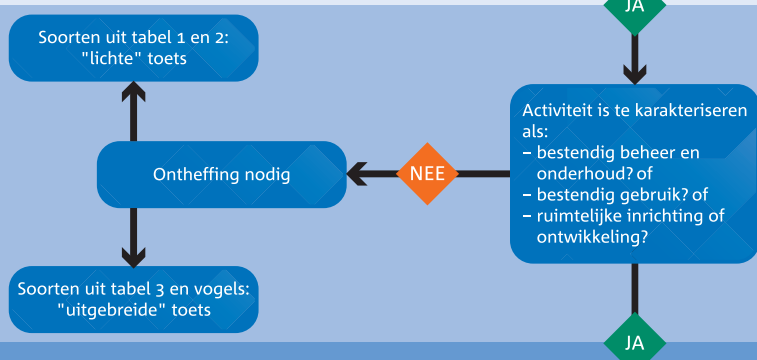
Meer natuur, vitale natuur. Daar staat LNV voor.

De belangrijkste pijler is de ontwikkeling van een netwerk van aaneengesloten natuurgebieden door het hele land (de Ecologische Hoofdstructuur). LNV zet zich in voor behoud van de rijkdom aan planten- en diersoorten. Wanneer die wordt bedreigd, grijpt LNV in. Daarnaast financiert LNV natuurontwikkeling. Samen met natuurorganisaties wil het ministerie nieuwe paden inslaan, om het contact tussen mens en natuur te verbeteren. Natuur om te beschermen én om van te genieten.

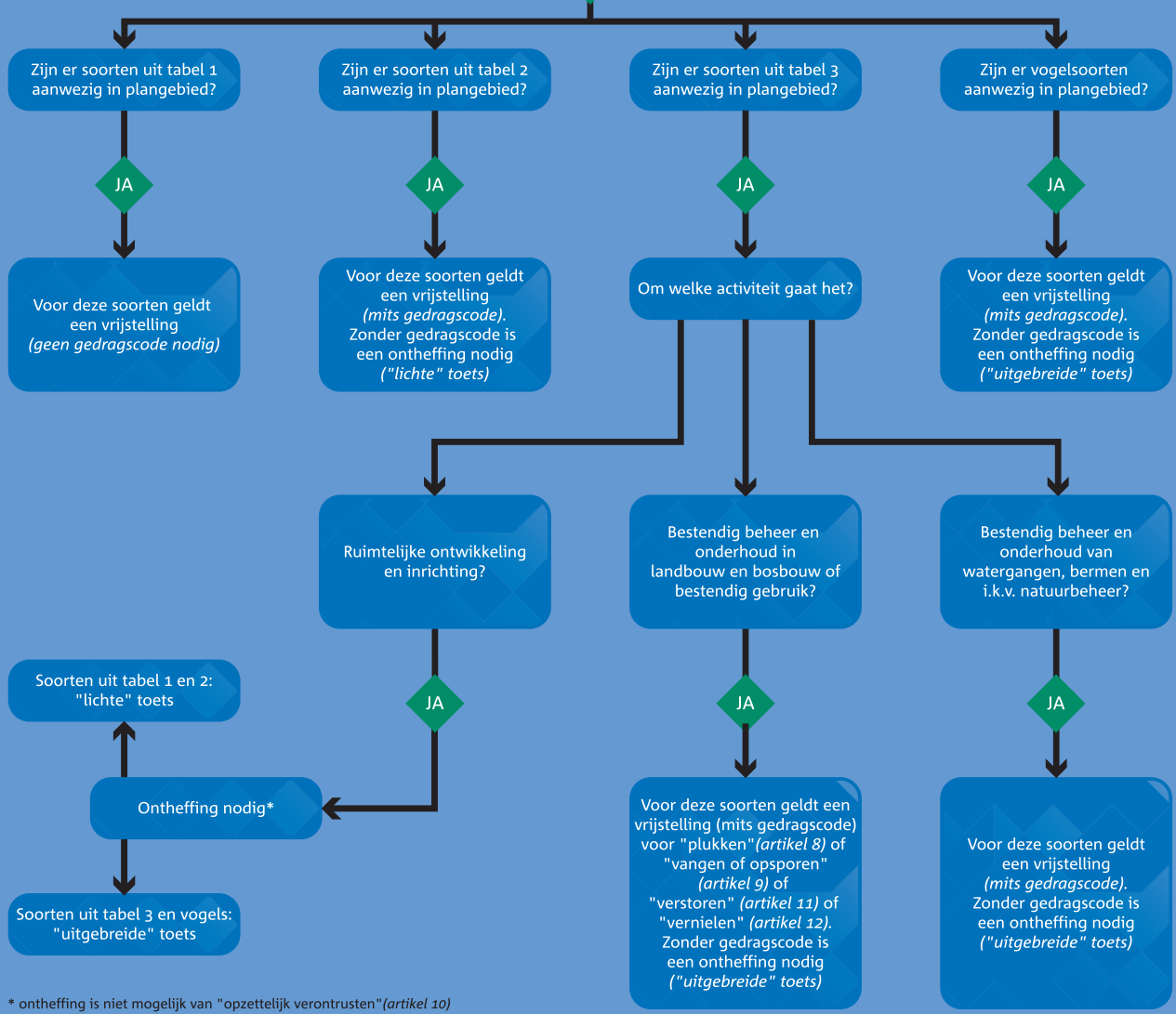
# Stap 1



# Stap 2



# Stap 3



\* ontheffing is niet mogelijk van "opzettelijk verontrusten" (artikel 10)

## Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten!

De Flora- en faunawet in de praktijk; informatie over vrijstellingen, ontheffingen en gedragscodes.





# Inhoudsopgave

<b>Inleiding</b>	<b>5</b>
<b>Regelgeving in het kort</b>	<b>7</b>
Nee, tenzij	7
Soortenbescherming	7
Zorgplicht	7
Vereenvoudigde regelgeving	7
Schema	8
<b>Kunt u gebruik maken van de vrijstellingsregeling?</b>	<b>9</b>
Stap 1: Is de Flora- en faunawet van toepassing?	9
Stap 2: Vallen uw werkzaamheden onder de activiteiten waarvoor de vrijstellingsregeling geldt?	9
– Bestendig beheer en onderhoud	9
– Bestendig gebruik	10
– Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	10
– Andere activiteiten	10
Stap 3: Welke soorten leven er op de locatie en wat heeft dat voor gevolgen?	10
Tabel 1: Algemene soorten: algemene vrijstelling of ontheffing/lichte toets	10
Tabel 2: Overige soorten: vrijstelling met gedragscode of ontheffing/lichte toets	11
Tabel 3: Soorten, genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB: vrijstelling met gedragscode of ontheffing/uitgebreide toets	11
Vogels	11
<b>De gedragscode</b>	<b>13</b>
Zorgvuldig handelen	13
Wezenlijke invloed	13
Criteria voor een goede gedragscode	14
Kennis nodig van planten en dieren	14
Gedragscode niet verplicht	15
Goedkeuringsprocedure	15
<b>Het aanvragen van een ontheffing</b>	<b>17</b>
Lichte toets	17
Uitgebreide toets	17
Procedure	17
Meer informatie	18

Voorin de brochure (binnenkant omslag) vindt u een schematisch stappenplan. Achterin de brochure (binnenkant omslag) is een overzicht opgenomen van de diverse soorten (tabel 1, 2, 3 en bijlage IV van de Habitatrichtlijn).





# Inleiding

Als u aan het werk gaat in de openbare ruimte kunt u te maken krijgen met de Flora- en faunawet. Deze wet beschermt planten- en diersoorten. Zo mogen bijvoorbeeld beschermde dieren niet opzettelijk worden verontrust of gedood. In de praktijk bleken de regels nogal eens te leiden tot overbodige administratieve lasten. Bijvoorbeeld doordat voor terugkerende onderhoudswerkzaamheden steeds opnieuw een ontheffing van de wet moest worden aangevraagd. Op 23 februari 2005 is de zgn. "AmvB art. 75" van de Flora- en faunawet in werking getreden, oftewel het *Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen*. Met dit besluit is geregeld dat u niet onnodig een ontheffing hoeft aan te vragen, zoals bijvoorbeeld bij het bestrijden van mollen. Ook is een nieuw instrument voor de bescherming van soorten geïntroduceerd: de gedragscode.

In deze brochure staat een toelichting op de belangrijkste wijzigingen rondom vrijstellingen en ontheffingen. Daarnaast gaat de brochure in op de gedragscode en worden enkele relevante begrippen en uitgangspunten van de Flora- en faunawet toegelicht.

Deze brochure is bedoeld voor iedereen die buiten aan het werk gaat op plaatsen waar zich mogelijk beschermde planten of dieren bevinden. Denk aan projectontwikkelaars, wegenbouwers, gemeenten die woningbouw of ander werk aanbesteden, waterschappen, grondeigenaren, bosbeheerders, organisatoren van evenementen, landbouwers, enzovoort.

U zult geen overzicht aantreffen van welke werkzaamheden nu precies wel en niet zijn toegestaan; dat is niet mogelijk maar ook niet wenselijk. Het ministerie van LNV wil u nu juist de ruimte bieden om met oplossingen te komen die passen bij uw situatie (zie ook p. 13 over de gedragscode).

De AMvB regelt meer zaken dan hier beschreven, onder andere over biologische bestrijders. Hierop wordt in deze brochure niet nader ingegaan. Naast de Flora- en faunawet zijn er nog andere wetten en regels waarmee u te maken kunt hebben. Zo kan het zijn dat uw werkzaamheden gepland zijn in een gebied dat wordt beschermd door de Natuurbeschermingswet. In dat geval moet u daar ook rekening mee houden, deze brochure gaat daar verder niet op in. Voor meer informatie kunt u terecht op de website van het LNV ([www.minlnv.nl](http://www.minlnv.nl)) of bij het LNV-loket (telefoonnummer: 0800-22 333 22).



# Regelgeving in het kort

*De bescherming van planten- en diersoorten is het terrein van de Flora- en faunawet. Ongeveer 500 soorten - van de 36.000 soorten die in Nederland voorkomen - vallen onder de bescherming van deze wet. Om deze kwetsbare soorten te beschermen bevat de Flora- en faunawet een aantal verbodsbepalingen, zoals het verbod op het doden of verontrusten van dieren of het verbod om planten te plukken.*

## Nee, tenzij

De Flora- en faunawet zegt niet welke concrete activiteiten wel en niet zijn toegestaan. Het uitgangspunt van de wet is dat **geen schade** mag worden gedaan aan beschermde dieren of planten, **tenzij** dit uitdrukkelijk is toegestaan (het “nee, tenzij”-principe). Dit betekent in de praktijk dat het gaat om het effect van uw activiteiten op beschermde soorten. Heel vaak gaan werkzaamheden en de bescherming van soorten prima samen. Als u uw werk zo kunt inrichten dat u geen schade toebrengt aan beschermde soorten hoeft u vooraf niets te regelen. Soms is het echter onvermijdelijk dat schade wordt gedaan aan beschermde dieren en planten. In die situaties is het nodig dat u vooraf bekijkt of hiervoor een vrijstelling geldt, of dat een ontheffing moet worden aangevraagd (zie ook het schema voorin op de binnenzijde van het omslag).

## Soortenbescherming

De Flora- en faunawet is bedoeld om **soorten** te beschermen, niet individuele planten of dieren. Het gaat erom dat het voortbestaan van de soort niet in gevaar komt. Alle soorten hebben een eigen rol in het ecosysteem en dragen bij aan de biodiversiteit.

## Zorgplicht

De wet erkent overigens wel de intrinsieke waarde van het in het wild levende dier. Dat betekent dat voor de wet **alle** dieren van onvervangbare waarde zijn en dat mensen daar niet onzorgvuldig mee mogen omspringen. Vanuit deze gedachte is de zorgplicht in artikel 2 van de wet opgenomen. De zorgplicht houdt in dat iedereen ‘voldoende zorg’ in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten.

## Vereenvoudigde regelgeving

Met de aangepaste regelgeving is niet meer altijd een ontheffing nodig voor het uitvoeren van werkzaamheden in de openbare ruimte. Dat scheelt het doorlopen van de tijdrovende ontheffingsprocedure. Voor regulier voorkomende werkzaamheden en ruimtelijke ontwikkelingen geldt nu een vrijstellingsregeling. Kort gezegd komt de regeling hierop neer:

Als uw werkzaamheden vallen onder reguliere werkzaamheden of ruimtelijke ontwikkeling, geldt in veel gevallen een vrijstelling. Er zijn twee soorten vrijstellingen:

- een algemene vrijstelling (voor algemene soorten);
- een vrijstelling op voorwaarde dat u handelt conform een goedgekeurde gedragscode (voor zeldzamer soorten).

Bij de vrijstellingsregeling zijn twee criteria belangrijk: de **zeldzaamheid** van de aangetroffen soort en de **ingrijpendheid** van de werkzaamheden. Hoe zeldzamer de soort en hoe ingrijpend de activiteit, hoe strikter de regeling.

Als uw werkzaamheden **niet** vallen onder reguliere werkzaamheden of ruimtelijke ontwikkeling en er is een reële kans van schade aan beschermde dieren of planten, dan moet u vooraf een ontheffing aanvragen.

### *Schema*

In het schema (zie binnenzijde omslag voorin) staat beschreven welke activiteiten u onder welke voorwaarden mag uitvoeren. Door stapsgewijs door het schema te gaan, ziet u wat voor u van toepassing is (vrijstelling, gedragscode, ontheffing). In de volgende paragrafen wordt een en ander nader toegelicht.

# Kunt u gebruik maken van de vrijstellingsregeling?

## *Vrijstelling of ontheffing*

Het verschil tussen vrijstelling en ontheffing is van wetstechnische aard.

Een vrijstelling is een algemeen geldende uitzondering op een wettelijk verbod voor een (bepaalde) categorie van gevallen.

Een ontheffing is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt.

Om te bepalen of u in aanmerking komt voor de vrijstellingsregeling moet u een aantal vragen beantwoorden (zie ook het schema voorin op de binnenzijde van het omslag). Eerst moet u bepalen of de Flora- en faunawet van toepassing is.

## *Stap 1: Is de Flora- en faunawet van toepassing?*

De regels zijn alleen van toepassing als op de plek waar u aan het werk gaat beschermde planten of dieren voorkomen. Raadpleeg hiervoor de tabellen 1, 2 en 3 achterin deze brochure. De regels gelden tevens voor alle vogels. Vervolgens moet u bepalen of uw activiteiten een schadelijk effect hebben op de aanwezige beschermde soorten. Zo nee, dan is deze wet niet op u van toepassing.

## *Stap 2: Vallen uw werkzaamheden onder de activiteiten waarvoor de vrijstellingsregeling geldt?*

De vrijstellingsregeling bevat vrijstellingen voor de volgende drie categorieën van activiteiten:

- bestendig beheer en onderhoud, ook in landbouw en bosbouw;
- bestendig gebruik;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Als uw werkzaamheden hier niet onder vallen moet u vrijwel altijd een ontheffing aanvragen. Uiteraard geldt dat niet als uw werkzaamheden geen schade toebrengen aan de beschermde soorten op de plek waar u aan het werk gaat.

## *Bestendig beheer en onderhoud*

Dit gaat om werk aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen en bermen, werk in het kader van natuurbeheer en werk in het kader van landbouw of bosbouw. Cruciaal is dat uw activiteiten bestaan uit de **voortzetting** van een praktijk die is gericht op behoud van de bestaande situatie. Deze werkzaamheden worden al langer op deze manier uitgeoefend en hebben kennelijk niet verhinderd – of er zelfs aan bijgedragen – dat zich beschermde soorten in het gebied hebben gevestigd. Vaak is er een beheers- of onderhoudsplan voor langere termijn. U kunt denken aan maaien om vegetaties in stand te houden, maaien van bermen voor verkeersveiligheid, maaien van gras voor kuilvoer, beheer van waterlopen, maar ook aan oogsten in de landbouw of het vellen van bomen in de bosbouw.

Let op: het element **bestendigheid** is hier cruciaal. Zodra u grote veranderingen doorvoert, zoals toepassing van nieuwe technieken of machines, of ingrijpende

grootschalige maatregelen neemt (bijvoorbeeld kaalkap van bos, omvorming van een natuurstype door afgraving, afgraven van duinen, op grote schaal plaggen van een heideveld, uitbaggeren van een (dichtgegroeid ven) of omvorming van gras naar akkerland) is er geen sprake meer van bestendig beheer of onderhoud.

Onder de werkzaamheden valt niet het beheer van dieren en de bestrijding van schade door dieren. Dit volgt uit de opzet van de Flora- en faunawet. De Flora- en faunawet kent aparte vrijstellingen en ontheffingsmogelijkheden voor beheer en schadebestrijding, namelijk in de artikelen 65 tot en met 74 van de Flora- en faunawet, het Besluit beheer en schadebestrijding dieren en de Regeling beheer en schadebestrijding dieren. Voor meer informatie hierover kunt u zich het beste wenden tot uw provinciale overheid, die dit deel van de Flora- en faunawet uitvoert.

### *Bestendig gebruik*

Dit zijn jarenlange activiteiten die samenhangen met de landschappelijke kwaliteit van een gebied, en die daarin zijn ingepast. Voorbeelden zijn het gebruik van militaire oefenterreinen, recreatiegebieden, het beheer en onderhoud van recreatie-terreinen zoals jachthavens, maar ook evenementen op daarvoor bestemde terreinen, zoals motorcross. Hiervoor geldt hetzelfde als hierboven: de activiteiten vinden al langer op deze manier plaats en hebben kennelijk niet verhinderd dat zich beschermde soorten hebben gevestigd. Zodra u veranderingen aanbrengt in frequentie, omvang of intensiteit, en u dus duidelijk afwijkt van de gebruikelijke gang van zaken, is er niet langer sprake van bestendig gebruik.

### *Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting*

Dit is een breed scala van grootschalige of kleinschalige activiteiten: aanleg van wegen, bedrijventerreinen, havens of woonwijken, maar ook de bouw van een schuur of de verbouwing van een huis. Het gaat hierbij doorgaans om ingrijpende veranderingen die leiden tot een functieverandering of uiterlijke verandering van het gebied.

### *Andere activiteiten*

Als er sprake is van andere werkzaamheden dan hierboven beschreven, dan moet u een ontheffing aanvragen. U hoeft geen ontheffing aan te vragen als u in staat bent het werk zodanig uit te voeren dat er geen schadelijk effect optreedt voor beschermde soorten op de plek waar u aan het werk gaat.

### *Stap 3: Welke soorten leven er op de locatie en wat heeft dat voor gevolgen?*

Welke voorwaarden verbonden zijn aan de vrijstellingen, hangt af van de dier- of plantensoorten die voorkomen in het gebied waar u aan het werk wilt. Voor het gemak zijn deze soorten ingedeeld in drie tabellen; achterin de brochure (binnenkant omslag) is een overzicht opgenomen van de diverse soorten en tabellen. In tabel 1 vindt u de lichtst beschermde soorten, in tabel 3 de zwaarst beschermde en in tabel 2 vindt u de overige soorten.

#### **Tabel 1 - Algemene soorten: algemene vrijstelling of ontheffing/lichte toets**

Voor deze soorten geldt de lichtste vorm van bescherming. Als deze soorten op de locatie voorkomen, en uw werk valt onder de werkzaamheden zoals beschreven bij stap 2, dan geldt daarvoor een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet. Als geen sprake is van werkzaamheden zoals beschreven bij stap 2, moet u ontheffing aanvragen. Uw aanvraag wordt dan onderworpen aan de lichte toets (zie p. 17).

Uiteraard geldt ook de algemene zorgplicht (zie p. 7).

**Tabel 2 – Overige soorten: vrijstelling met gedragscode of ontheffing/lichte toets**

Deze soorten krijgen een zwaardere bescherming. Er geldt alleen een vrijstelling als sprake is van werkzaamheden zoals beschreven bij stap 2 én indien u handelt volgens een gedragscode die is goedgekeurd door de Minister van LNV (zie p. 13 voor meer informatie over de gedragscode). Er kan gecontroleerd worden of u handelt volgens de gedragscode. U dient dat dan aan te kunnen tonen; de bewijslast dat u correct handelt berust dus bij u.

Valt uw werk niet onder de werkzaamheden zoals beschreven bij stap 2, dan moet u een ontheffing aanvragen. De aanvraag wordt beoordeeld volgens de lichte toets (zie p. 17).

Ook hier geldt de algemene zorgplicht (zie p. 7).

**Tabel 3 – Soorten, genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB: vrijstelling met gedragscode of ontheffing/uitgebreide toets**

Deze soorten genieten de zwaarste bescherming. Ook al is sprake van werkzaamheden zoals beschreven bij stap 2, dan hangt het nog van de precieze aard van de werkzaamheden af of een vrijstelling met gedragscode geldt, of dat een ontheffing nodig is waarvoor de uitgebreide toets geldt (zie p. 17). Voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting geldt altijd dat u voor deze soorten ontheffing moet aanvragen; er geldt geen vrijstelling met gedragscode.

## Vogels

Vogelsoorten zijn niet in de tabellen opgenomen. Alle vogels in Nederland zijn gelijk beschermd. Werkzaamheden of gebruik van ruimte waarbij vogels worden gedood of verontrust, of waardoor hun nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen worden verstoord, zijn verboden. Voor activiteiten die genoemd zijn bij stap 2 geldt een vrijstelling als u handelt volgens een goedgekeurde gedragscode. Voor alle andere activiteiten moet u een ontheffing aanvragen. Uw aanvraag wordt dan onderworpen aan de uitgebreide toets (zie p. 17).

Voor vogels geldt overigens dat vooral in het broedseizoen sprake zal zijn van verontrusting, doden of verstoren van nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen. Als uw werkzaamheden buiten het broedseizoen plaatsvinden zal in het algemeen niet snel een ontheffing nodig zijn.





# De gedragscode

*Als u tot de conclusie komt dat u gebruik kunt en wilt maken van de vrijstellingen en een gedragscode nodig heeft, kunt u of uw sector, organisatie of bedrijfsschap deze zelf opstellen en ter goedkeuring voorleggen aan de minister. Wellicht kunt u ook gebruik maken van een reeds bestaande, goedgekeurde gedragscode die betrekking heeft op hetzelfde soort werkzaamheden. LNV zal de eenmaal goedgekeurde gedragscodes via internet publiceren ([www.minlnv.nl](http://www.minlnv.nl)).*

In de gedragscode beschrijft u hoe u in uw werk schade aan de beschermde dieren en planten zult voorkomen of tot een minimum zult beperken. De gedragscode moet aangeven hoe u in de praktijk “zorgvuldig handelt”. Er gelden geen vormeisen voor een gedragscode.

Let op: de vrijstelling geldt pas als u daadwerkelijk handelt conform de goedgekeurde gedragscode en dit ook kunt aantonen.

## Zorgvuldig handelen

Zorgvuldig handelen houdt o.a. in dat er geen “wezenlijke invloed” (zie kader) is op beschermde soorten en dat schade aan soorten zo veel mogelijk wordt voorkomen. Het begrip ‘zorgvuldig handelen’ in de AMvB moet onderscheiden worden van de algemene zorgplicht. De algemene zorgplicht houdt een algemeen beschaafd en fatsoenlijk handelen in. Zorgvuldig handelen gaat verder: de aanvrager moet actief optreden om alle mogelijke schade aan de soort te voorkomen. Wat dat in de praktijk betekent verschilt uiteraard van geval tot geval. De werkwijze kan bijvoorbeeld worden aangepast (bijv. van binnen naar buiten maaien of een talud afdekken) of er worden compenserende maatregelen genomen.

## Wezenlijke invloed

### *Wanneer is sprake van wezenlijke invloed?*

Met de term ‘wezenlijke invloed’ wordt bedoeld op wezenlijke **negatieve** invloed op de soort. Of sprake is van wezenlijk negatieve invloed op de soort hangt af van de lokale, regionale, landelijke en Europese stand van de soort. Bij activiteiten waarbij bijvoorbeeld enkele dieren van een soort geschaad dreigen te worden, moet worden bekeken welk effect dit heeft op de populatie: de stand van de soort op lokaal, regionaal, landelijk of Europees niveau. Op welk niveau gekeken moet worden hangt weer af van de zeldzaamheid van de soort. Een zeer zeldzame soort zal op lokaal niveau bezien moeten worden. Een zeer algemene soort kan op Europees niveau bekeken worden. Daarnaast is het van belang of de populatie een negatief effect zélf teniet kan doen. Bijvoorbeeld doordat er voldoende uitwijkmogelijkheden zijn naar een volwaardig leefgebied elders. Bij soorten die zich niet over grote afstanden kunnen verplaatsen, dus waarvan de uitwijkmogelijkheid gering is, zoals amfibieën, reptielen en veel soorten insecten en planten, is eerder sprake van wezenlijke invloed dan bij soorten die zich over grotere afstanden kunnen verplaatsen. Zo hebben de vlindersoort pimpernelblauwtje en de kamsalamander een actieradius van 0-1 kilometer, de zandhagedis heeft een actieradius van 1-3 kilometer en de bever heeft een actieradius van 15-25 kilometer. Als het negatieve effect van tijdelijke aard is, kan de betreffende populatie van de soort zich gemakkelijker herstellen dan wanneer het gaat om een aanhoudend negatief effect. Over het algemeen is eerder sprake van wezenlijke invloed op een soort bij zeldzame soorten dan bij algemene soorten.

Of sprake is van wezenlijke invloed vergt een beoordeling van geval tot geval. Omdat een gedragscode juist bedoeld is om gebruikt te kunnen worden in meer gevallen in het hele land, zult u in een gedragscode moeten aangeven hoe u bij elk individueel project gaat beoordelen of er sprake is van wezenlijke invloed.

### *Criteria voor een goede gedragscode*

In de gedragscode hoeft u alleen aandacht te besteden aan beschermde soorten (tabel 1, 2, 3 en vogels). Dus als er bijvoorbeeld op de plek waar u aan het werk gaat ook nog paddestoelen voorkomen, hoeft u daar geen aandacht aan te besteden in de gedragscode. De gedragscode moet inhoudelijk minstens dezelfde waarborgen bieden als een ontheffingverlening per project. Dit betekent dat LNV bij de beoordeling van een gedragscode in ieder geval zal toetsen op de volgende criteria:

#### ***de gedragscode moet voldoende concreet zijn***

Er kan niet volstaan worden met opschrijven dat zorgvuldig gehandeld zal worden. Uit de gedragscode moet blijken op welke manier hieraan invulling wordt gegeven. Het voldoende concreet zijn van de gedragscode draagt tevens bij aan de handhaafbaarheid van de code. Zoals hiervoor is opgemerkt, rust de bewijslast bij u. Hoe concreter, hoe minder discussie in het veld of wel of niet aan de gedragscode is voldaan. Vermijd dus zinsneden als “zoveel mogelijk”, “bij voorkeur” of “indien mogelijk”. Aan te raden is bovendien een vorm van verslaglegging op te nemen, om gemakkelijker te kunnen bewijzen dat is voldaan aan de gedragscode.

#### ***de gedragscode moet een waarborg bevatten dat de werkzaamheden geen wezenlijke invloed hebben op beschermde soorten***

Wezenlijk invloed op een soort kan eerder worden verondersteld bij zeldzame soorten dan bij een algemene soort. Daarom zal het accent in de gedragscode in ieder geval moeten liggen op zeldzame soorten. Als indicatie voor wat een zeldzame soort is kan allereerst gekeken worden naar bijlage IV van de Habitatrichtlijn en bijlage 1 van de AMvB (tabel 3) en de beschermde soorten die op de zgn. Rode lijsten staan (zie [www.minlnv.nl](http://www.minlnv.nl)).

#### ***de gedragscode moet voorzorgsmaatregelen bevatten die schade aan beschermde soorten door uw werkzaamheden zo veel mogelijk voorkomen***

Om schade aan soorten van tabel 2 en 3 te kunnen voorkomen, zal het meestal nodig zijn om vóórdat de werkzaamheden worden uitgevoerd een inventarisatie uit te voeren. In de gedragscode kunt u opnemen wanneer u een inventarisatie uitvoert en op welke wijze. De wijze van inventariseren en de intensiteit ervan kan afhangen van het seizoen waarin gewerkt gaat worden, het soort werkzaamheden en de wijze van uitvoering van de werkzaamheden, al dan niet in combinatie met de aard van het landschap.

Verder kan gedacht worden aan maatregelen ten aanzien van de voorbereiding, planning en uitvoering van de werkzaamheden (markeren van bomen of nesten in het veld en/of op een kaart, werken buiten het broed- of paarseizoen, of geleidelijke uitvoering van werkzaamheden zodat dieren de tijd krijgen om uit te wijken naar een ander deel van de locatie, enzovoort).

Onder voorzorgsmaatregelen kunt u ook verstaan die maatregelen die nodig zijn als er onverwacht andere beschermde soorten aangetroffen worden dan uit de inventarisatie is gebleken, of als zich onvoorziene schadelijke effecten voordoen.

### *Kennis nodig van planten en dieren*

Uit het voorgaande volgt dat nogal wat kennis van dieren en planten nodig is om te kunnen bepalen of sprake is van ‘wezenlijke invloed’ en welke voorzorgsmaatregelen getroffen zouden moeten worden. Hoewel het niet verplicht is, kunt u overwegen een ecologische deskundige bij de voorbereiding van uw gedragscode te betrekken. Sommige organisaties zullen deze deskundigheid zelf in huis hebben. Bij ecologisch deskundigen kunt u tevens denken aan personen die werken bij ecologische adviesbureaus, deskundigen van soortenbeschermende organisaties, universiteiten of onderzoeksinstituten.

## *Gedragscode niet verplicht*

U bent niet verplicht een gedragscode op te stellen of te gebruiken, maar dan moet u voor ieder nieuw project in een terrein waar beschermde soorten (uit tabel 2, 3, en vogels) voorkomen de ontheffingsprocedure doorlopen. Zonder gedragscode geldt de vrijstelling niet voor u (de vrijstelling geldt wel voor soorten in tabel 1). Meestal is het dus efficiënter als u één keer investeert in het opstellen van een gedragscode die u steeds weer kunt gebruiken. Een gedragscode geeft duidelijkheid voor de toekomst; van tevoren is vastgelegd wat wel en niet kan en wat gedaan moet worden in het kader van de Flora- en faunawet. Het is overigens aan te raden een gedragscode in georganiseerd verband op te stellen (bijvoorbeeld per sector of koepelorganisatie). Om gebruik te mogen maken van de vrijstelling is het niet nodig dat u de gedragscode zelf heeft opgesteld. Het gaat er om dat uw activiteiten passen binnen de werkzaamheden in een goedgekeurde gedragscode.

## *Goedkeuringsprocedure*

Als u een gedragscode heeft opgesteld, moet u deze ter toetsing voorleggen aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Daartoe stuurt u uw gedragscode naar het Ministerie, gericht aan de directeur van de directie Natuur, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag, met een verzoek tot goedkeuring. De minister toetst of u in uw gedragscode de richtlijnen uit artikel 16c van de AMvB artikel 75 voor de uitvoering van uw werkzaamheden voldoende heeft uitgewerkt. In beginsel neemt de minister binnen acht weken een beslissing op uw verzoek tot goedkeuring. Tegen deze beslissing staat bezwaar en beroep open; in de beslissing wordt vermeld waar, en binnen welke termijn u bezwaar of beroep kunt indienen. Ook derden die menen dat ze door uw werkzaamheden in hun belang worden geraakt, kunnen bezwaar en beroep aantekenen.



# Het aanvragen van een ontheffing

*Als u niet in aanmerking komt voor de vrijstellingsregeling, kunt u een ontheffing van de Flora- en faunawet aanvragen bij LNV. Uw verzoek om ontheffing wordt onderworpen aan een lichte toets of een uitgebreide toets, afhankelijk van de soorten die op de planlocatie voorkomen.*

## Lichte toets

Voor soorten van tabel 1 en/of tabel 2 is de lichte toets van toepassing. Deze toets houdt in dat:

- ◆ Uw werkzaamheden het voortbestaan van de soort niet in gevaar mogen brengen.

## Uitgebreide toets

Voor soorten van tabel 3 en/of vogelsoorten is de uitgebreide toets van toepassing.: Deze toets houdt in dat:

- ◆ uw werkzaamheden het voortbestaan van de soort niet in gevaar mogen brengen, en dat
- ◆ er geen alternatief is voor uw activiteit, en dat
- ◆ uw activiteit past binnen één van de hierna genoemde belangen:
  - Onderzoek en onderwijs
  - Repopulatie en herintroductie
  - Bescherming van flora en fauna
  - Veiligheid van het luchtverkeer
  - Volksgezondheid of openbare veiligheid
  - Dwingende redenen van openbaar belang
  - Voorkomen van ernstige schade aan vormen van eigendom
  - Belangrijke overlast veroorzaakt door dieren
  - Uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw
  - Bestendig gebruik
  - Uitvoering in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling.

In sommige gevallen gelden bovendien aanvullende toetsingscriteria. Als het gaat om een ontheffingaanvraag in het kader van

- bestendig beheer en onderhoud in landbouw of bosbouw, of
- bestendig gebruik, of
- ruimtelijke inrichting of ontwikkeling,

én het gaat om soorten van tabel 3 en/of vogelsoorten, dan wordt extra getoetst op het volgende criterium:

- ◆ de werkzaamheden moeten zodanig uitgevoerd worden dat er sprake is van 'zorgvuldig handelen'.

## Procedure

Voor het aanvragen van een ontheffing kunt u een aanvraagformulier bestellen bij Het LNV-loket (telefoonnummer 0800-22 333 22) of downloaden van [www.hetlnvloket.nl](http://www.hetlnvloket.nl). U kunt uw aanvraag opsturen naar Dienst Regelingen, team uitvoering Flora- en faunawet, postbus 1191, 3300 BD Dordrecht. Uw ontheffing wordt getoetst aan artikel 75, lid 4 en/of 5 van de Flora- en faunawet. In beginsel ontvangt u binnen acht weken een beslissing op uw aanvraag. Het is echter verstandig rekening te houden met een langere behandeltermijn (4 tot 6 maanden), omdat vaak om aanvullende informatie gevraagd zal worden. Tegen de beslissing op uw ontheffingaanvraag staat bezwaar en beroep open; in de beslissing wordt

vermeld waar, en binnen welke termijn u bezwaar of beroep kunt indienen. Ook derden die menen dat ze door uw werkzaamheden in hun belang worden geraakt, kunnen bezwaar en beroep aantekenen.

### *Meer informatie*

Met vragen over ontheffingen en de procedure kunt u bellen met het LNV-Loket: 0800-22 333 22 (gratis, iedere werkdag van 8:30 tot 16:30).



## **Colofon**

Uitgave

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Voor meer informatie kunt u terecht op de website van het LNV ([www.minlnv.nl](http://www.minlnv.nl)).  
U kunt ook bellen met het LNV-loket: 0800-22 333 22 (gratis, iedere werkdag van 8:30 tot 16:30).

Disclaimer

Deze brochure vervangt niet de tekst van de Flora- en faunawet of de AMvB artikel 75.

U kunt aan deze brochure geen rechten ontleen.





*Noedseel en groen  
van internationale klasse*

Onder dit motto werkt het ministerie van LNV aan veilig, verantwoord geproduceerd voedsel en een vitale natuur.

Het platteland moet economisch gezond blijven met behoud van landschap en cultuur. Tenslotte wil LNV de internationale concurrentiekracht van de agrarische sector versterken, met maatschappelijk verantwoord ondernemen als uitgangspunt.

LNV heeft anderen nodig om dit te realiseren. Alle betrokkenen moeten hun verantwoordelijkheid nemen. Transparante besluitvorming is daarbij voorwaarde. LNV geeft richting, stelt waar nodig kaders, stimuleert en financiert.



## Tabel 1: Algemene soorten

### Zoogdieren

aardmuis	Microtus agrestis
bosmuis	Apodemus sylvaticus
dwergmuis	Micromys minutus
bunzing	Mustela putorius
dwergpspitsmuis	Sorex minutus
egel	Erinaceus europeus
gewone bosspitsmuis	Sorex araneus
haas	Lepus europeus
hermelijn	Mustela erminea
huisspitsmuis	Crocidura russula
konijn	Oryctolagus cuniculus
mol	Talpa europea
ondergrondse woelmuis	Pitymys subterraneus
ree	Capreolus capreolus
rosse woelmuis	Clethrionomys glareolus

tweekleurige bosspitsmuis  
veldmuis  
vos  
wezel  
woelrat

### Reptielen en amfibieën

bruine kikker  
gewone pad  
middelste groene kikker  
kleine watersalamander  
meerikker

### Mieren

behaarde rode bosmier  
kale rode bosmier  
stronkmier  
zwartrugbosmier

Sorex coronatus  
Microtus arvalis  
Vulpes vulpes  
Mustela nivalis  
Arvicola terrestris

Rana temporaria  
Bufo bufo  
Rana esculenta  
Triturus vulgaris  
Rana ridibunda

Formica rufa  
Formica polyctena  
Formica truncorum  
Formica pratensis

### Slakken

wijngaardslak

Helix pomatia

### Vaatplanten

aardaker  
akkerklokje  
brede wespenorchis  
breed klokje  
dotterbloem\*  
gewone vogelmelk  
grasklokje  
grote kaardenbol  
kleine maagdenpalm  
knikkende vogelmelk  
koningsvaren  
slanke sleutelbloem  
zwanebloem

Lathyrus tuberosus  
Campanula rapunculoides  
Epipactis helleborine  
Campanula latifolia  
Caltha palustris  
Ornithogalum umbellatum  
Campanula rotundifolia  
Dipsacus fullonum  
Vinca minor  
Ornithogalum nutans  
Osmunda regalis  
Primula elatior  
Butomus umbellatus

\*m.u.v. spindotterbloem

## Tabel 2: Overige soorten

### Zoogdieren

damhert	Dama dama
edelhart	Cervus elaphus
eekhoorn	Sciurus vulgaris
grijze zeehond	Halichoerus grypus
grote bosmuis	Apodemus flavicollis
steenmarter	Martes foina
Wild zwijn	Sus scrofa

### Reptielen en amfibieën

alpenwatersalamander	Triturus alpestris
levendbarende hagedis	Lacerta vivipara

### Dagvlinders

moerasparelmoervlinder	Euphydryas aurinia
vals heideblauwtje	Lycaeides idas

### Vissen

bermpje	Noemacheilus barbatulus
kleine modderkruiper	Cobitis taenia
meerval	Silurus glanis
riverdonderpad	Cottus gobio

### Vaatplanten

aangebrande orchis	Orchis ustulata
aapjesorchis	Orchis simia
beenbreek	Narthecium ossifragum
bergklokje	Campanula rhomboidalis
bergnachtorchis	Platanthera chlorantha
bijenorchis	Ophrys apifera
blaasvaren	Cystopteris fragilis
blauwe zeedistel	Eryngium maritimum
bleek bosvogeltje	Cephalanthera damasonium
bokkenorchis	Himantoglossum hircinum
brede orchis	Dactylorhiza majalis
bruinrode wespenorchis	Epipactis atrorubens
dasloek	Allium ursinum

dennenorchis  
duitse gentiaan  
franjugentiaan  
geelgroene wespenorchis  
gele helmblom  
gevlakte orchis  
groene nachtorchis  
groensteel  
grote keverorchis  
grote muggenorchis  
gulden sleutelbloem  
harlekijn  
herfstschroeforchis  
hondskruid  
honingorchis  
jeneverbes  
klein glaskruid  
kleine keverorchis  
kleine zonnedaauw  
klokjesgentiaan  
kluwenklokje  
koraalwortel  
kruisbladgentiaan  
lange ereprijs  
lange zonnedaauw  
mannetjesorchis  
maretak  
moeraswespenorchis  
muurbloem  
parnassia  
pijlscheefkelk  
poppenorchis  
prachtlokje  
purperorchis  
rapunzelklokje  
rechte driehoeksvaren  
rietorchis

ronde zonnedaauw

Goodyera repens  
Gentianella germanica  
Gentianella ciliata  
Epipactis muelleri  
Pseudofumaria lutea  
Dactylorhiza maculata  
Coeloglossum viride  
Asplenium viride  
Listera ovata  
Gymnadenia conopsea  
Primula veris  
Orchis morio  
Spiranthes spiralis  
Anacamptis pyramidalis  
Hermidium monorchis  
Juniperus communis  
Parietaria judaica  
Listera cordata  
Drosera intermedia  
Gentiana pneumonanthe  
Campanula glomerata  
Corallorhiza trifida  
Gentiana cruciata  
Veronica longifolia  
Drosera anglica  
Orchis mascula  
Viscum album  
Epipactis palustris  
Erysimum cheiri  
Parnassia palustris  
Arabis hirsuta sagittata  
Aceras anthropophorum  
Campanula persicifolia  
Orchis purpurea  
Campanula rapunculosa  
Gymnocarpium robertianum  
Dactylorhiza majalis  
praetermissa  
Drosera rotundifolia

rood bosvogeltje  
ruig klokje  
schubvaren  
slanke gentiaan  
soldaatje  
spaanse ruiter  
steenanker  
steenbreekvaren  
stengelloze sleutelbloem  
stengelomvattend havikskruid  
stijf hardgras  
tongvaren  
valkruid  
veenmosorchis  
gentiaan  
veldsalie  
vleeskleurige orchis  
vliegenorchis  
vogelnestje  
voorjaarsadonis  
wantsenorchis  
waterdriblad  
weideklokje  
welriekende nachtorchis  
wilde gagele  
wilde herfsttijloos  
wilde kievitbloem  
wilde marjolein  
wit bosvogeltje  
wit wuigenorchis  
zinkvioletje  
zomerklokje  
zwartsteel

### Kevers

vliegend hert

Cephalanthera rubra  
Campanula trachelium  
Ceterach officinarum  
Gentianella amarella  
Orchis militaris  
Cirsium dissectum  
Dianthus deltoides  
Asplenium trichomanes  
Primula vulgaris  
Hieracium amplexicaule  
Catapodium rigidum  
Asplenium scolopendrium  
Arnica montana  
Hammarbya paludosa  
Gentianella campestris  
Salvia pratensis  
Dactylorhiza incarnata  
Ophrys insectifera  
Neottia nidus-avis  
Adonis vernalis  
Orchis coriophora  
Menyanthes trifoliata  
Campanula patula  
Platanthera bifolia  
Myrica gale  
Colchicum autumnale  
Fritillaria meleagris  
Origanum vulgare  
Cephalanthera longifolia  
Pseudorchis albida  
Viola lutea calaminaria  
Leucocorydalis aestivum  
Asplenium adiantum-nigrum

### Kreeftachtigen

riverkreeft

Lucanus cervus

Astacus astacus

## Tabel 3: Soorten bijlage IV HR/bijlage 1 AMvB

### Bijlage 1 AMvB

<b>Zoogdieren</b>	
das	Meles meles
boomarter	Martes martes
eikelmuis	Eliomys quercinus
gewone zeehond	Phoca vitulina
veldspitsmuis	Crocidura leucodon
waterspitsmuis	Neomys fodiens

### Reptielen en amfibieën

adder	Vipera berus
hazelworm	Anguis fragilis
ringslang	Natrix natrix
vinpootsalamander	Triturus helveticus
vuursalamander	Salamandra salamandra

### Vissen

beekprik	Lampetra planeri
bittervoorn	Rhodeus cericeus
elrits	Phoxinus phoxinus
gestippelde alver	Alburnoides bipunctatus
grote modderkruiper	Misgurnus fossilis
riverprik	Lampetra fluviatilis

### Dagvlinders

bruin dikkopje	Erynnis tages
dwergblauwtje	Cupido minimus
dwergdikkopje	Thymelicus acteon
groot geaderd witje	Aporia crataegi
grote ijsvogelvlinder	Limnitis populi
heideblauwtje	Plebejus argus
iepepage	Strymonidia w-album
kalkgraslanddikkopje	Spialia sertorius
keizersmantel	Argynnis paphia
klaverblauwtje	Cyaniris semiargus
purperstreepparelmoervlinder	Brenthis ino
rode vuurvlinder	Palaeochrysopterus
hippotoe	
rouwmantel	Nymphalis antiopa
tweekleurig hooibeestje	Coenonympha arcania
veenbesparelmoervlinder	Bolaria aquilonais
veenhooibeestje	Coenonympha tullia
veldparelmoervlinder	Melitaea cinxia

woudparelmoervlinder  
zilervlek

### Vaatplanten

groot zee gras

### Bijlage IV HR

#### Zoogdieren

baardvleermuis  
bechstein's vleermuis  
bever  
bosvleermuis  
brandt's vleermuis  
bruinvis  
euraziatische lynx  
franjestaart  
gewone dolfin  
gewone dwergvleermuis  
gewone grootoorvleermuis  
grijze grootoorvleermuis  
grote hoefijzerneus  
hamster  
hazelmuis  
ingekorven vleermuis  
kleine dwergvleermuis  
kleine hoefijzerneus  
laatvlieger  
meervleermuis  
mopsvleermuis  
nathusius' dwergvleermuis  
noordse woelmuis  
otter  
rosse vleermuis  
tuimelaar  
tweekleurige vleermuis  
vale vleermuis  
watervleermuis  
wilde kat  
witflankdolfin  
witsnuitdolfin

### Reptielen en amfibieën

boomkikker  
geelbuikvuurpad  
gladde slang

Melitaea diamina  
Clossiana euphrosyne

Zostera marina

Myotis mystacinus  
Myotis bechsteinii  
Castor fiber  
Nyctalus leisleri  
Myotis brandtii  
Phocoena phocoena  
Lynx lynx  
Myotis nattereri  
Delphinus delphis  
Pipistrellus pipistrellus  
Plecotus auritus  
Plecotus austriacus  
Rhinolophus ferrumequinum  
Cricetus cricetus  
Muscardinus avellanarius  
Myotis emarginatus  
Pipistrellus pygmaeus  
Rhinolophus hipposideros  
Eptesicus serotinus  
Myotis dasycneme  
Barbastella barbastellus  
Pipistrellus nathusii  
Microtus oeconomus  
Lutra lutra  
Nyctalus noctula  
Tursiops truncatus  
Vespertilio murinus  
Myotis myotis  
Myotis daubentonii  
Felis silvestris  
Lagenorhynchus acutus  
Lagenorhynchus albirostris

Hyla arborea  
Bombina variegata  
Coronella austriacus

heikikker  
kamsalamander  
knofloekpad  
muurhagedis  
poelkikker  
rugstreeppad  
vroedmeesterpad  
zandhagedis

### Dagvlinders

donker pimperlblauwtje  
grote vuurvlinder  
pimperlblauwtje  
tijmblauwtje  
zilverstreephooibeestje

### Libellen

bronslibel  
gaffellibel  
gevlakte witsnuitlibel  
groene glazenmaker  
noordse winterjuffer  
oostelijke witsnuitlibel  
riverrombout  
sierlijke witsnuitlibel

Oxygastra curtisii  
Ophiogomphus cecilia  
Leucorrhinia pectoralis  
Aeshna viridis  
Sympecma paedisca  
Leucorrhinia albifrons  
Stylurus flavipes  
Leucorrhinia caudalis

### Vissen

houting

steur

Conegonus oxyrrhynchus

Acipenser sturio

### Vaatplanten

drijvende waterweegbree  
groenknolorchis  
kruipend moeras scherm  
zomerschroeforchis

Luronium natans  
Liparis loeselii  
Apium repens  
Spiranthes aestivalis

### Kevers

brede geelrandwaterroofkever  
gestreepte waterroofkever  
heldenbok  
juchtleerkever

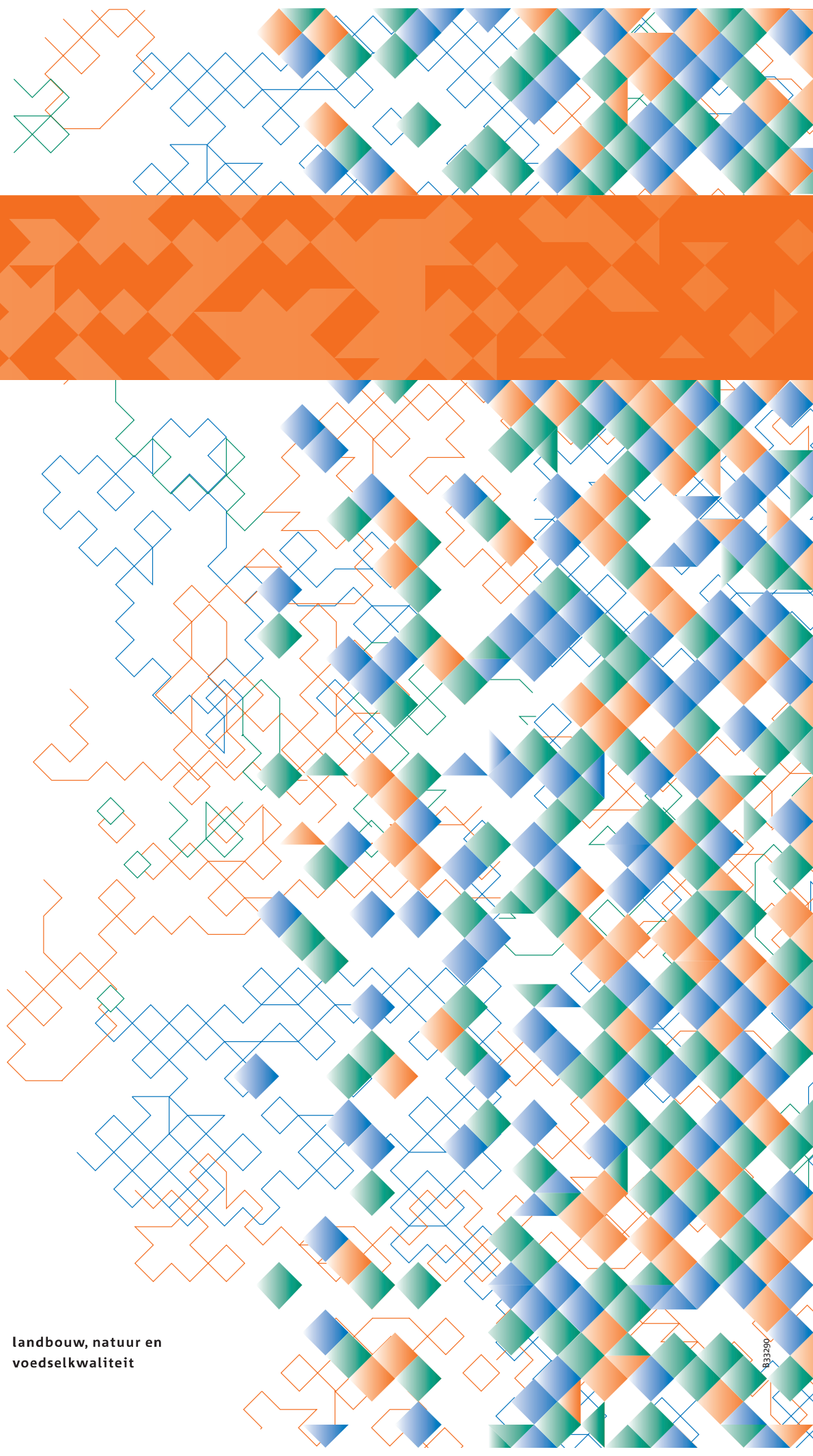
Dytiscus latissimus  
Graphoderus bilineatus  
Cerambyx cerdo  
Osmoderma eremita

### Tweekleppigen

bataafse stroommossel

Unio crassus





landbouw, natuur en  
voedselkwaliteit